

NaCoBeZu – na co będę zwracać uwagę

Wymagania do cyklu lekcji dotyczących składni

Wypowiedzenie

- umiem odróżnić zdanie od równoważnika zdania
- umiem zastąpić zdania ich równoważnikami
- umiem wyjaśnić, czym cechuje się zdanie, a czym równoważnik
- umiem wykorzystywać funkcjonalnie równoważniki w wypowiedziach
- umiem rozpoznać wypowiedzenia oznajmujące, pytające, rozkazujące, wykrzyknikowe
- umiem przekształcać zdania oznajmujące w pytające, rozkazujące, wykrzyknikowe
- umiem sprawnie posługiwać się różnymi typami wypowiedzeń
- umiem celowo wykorzystywać różne typy wypowiedzeń do osiągnięcia zamierzonych efektów
- potrafię rozpoznać w tekstach zdanie oraz równoważnik zdania
- umiem dokonać podziału zdań

Zdanie pojedyncze

- znam wszystkie części zdania (podmiot, orzeczenie, przydawka, dopełnienie, okolicznik)
- umiem dokładnie nazwać części zdania, uwzględniając różne rodzaje podmiotu, orzeczenia, przydawki i okolicznika
- wiem, na jakie pytania odpowiadają poszczególne części zdania
- potrafię nazwać części mowy, tzn. określić, jaką częścią mowy jest wyrażona każda część zdania
- potrafię narysować wykres zdania pojedynczego
- potrafię zadać pytania o każdą część zdania
- wiem, na jakie pytania odpowiadają poszczególne części zdania i co określają w zdaniu
- umiem przedstawić zdanie pojedyncze na wykresie
- wiem, jakie są związki wyrazów w zdaniu
- znam pojęcia: związek główny związki poboczne
- znam rodzaje związków pobocznych: związek zgody, związek rządu, związek przynależności
- umiem rozpoznać i nazwać poszczególne typy związków wyrazów w zdaniu
- wiem, że przydawka jest określeniem rzeczownika
- wiem, że dopełnienie i okolicznik są określeniem czasownika

Zdanie złożone

- umiem rozpoznać zdanie złożone, potrafisz wskazać je w tekście
- umiem uzupełnić zdanie wskazanym zdaniem składowym
- wiem, czym różni się zdanie pojedyncze od zdania złożonego
- umiem nazwać rodzaje wypowiedzi złożonych
- znam kryterium podziału zdań złożonych współrzędnie i podrzędnie
- znam rodzaje zdań złożonych współrzędnie i podrzędnie
- umiem nazwać rodzaje zdań złożonych współrzędnie i podrzędnie
- umiem odróżnić zdanie współrzędnie złożone od zdania podrzędnie złożonego
- umiem ułożyć wskazane zdania złożone współrzędnie lub podrzędnie
- umiem zadać pytanie o zdanie podrzędne
- umiem przedstawić zdania złożone współrzędnie i podrzędnie na wykresie
- umiem wskazać w zdaniu podrzędnym zdanie nadrzędne i podrzędne
- umiem podać poprawnie nazwę zdania złożonego podrzędnie
- umiem zastosować w wypowiedziach ustnych i pisemnych różne typy zdań złożonych
- umiem przekształcić zdanie pojedyncze na złożone
- znam zasady interpunkcji w zdaniu złożonym i je stosujesz
- wiem, czym jest imiesłowowy równoważnik zdania, rozpoznajesz go w tekście
- umiem zastosować poprawnie w wypowiedziach imiesłowowy równoważnik zdania, zachowując zgodność podmiotów i właściwą relację czasową
- umiem użyć różnych wskaźników zespolenia
- umiem poprawnie rozpoznać, utworzyć i przekształcić zdanie złożone
- umiem świadomie i celowo posługiwać się różnymi rodzajami zdań złożonych w zależności od intencji, z jaką przekazuję komunikat
- umiem poprawnie rozpoznać, utworzyć i przekształcić zdania złożone podrzędnie w zdania złożone z imiesłowowym równoważnikiem zdania i odwrotnie
- umiem poprawić błędy składniowe w konstrukcjach z imiesłowowym równoważnikiem zdania i wyjaśnić, na czym polegają
- potrafię poprawnie, świadomie i celowo używać konstrukcji z imiesłowowym równoważnikiem zdania w wypowiedziach, zwłaszcza o charakterze argumentacyjnym (np. w rozprawce)

Wypowiedzenie wielokrotnie złożone

- znam pojęcie wypowiedzenia wielokrotnie złożonego
- znam i rozumiem budowę wypowiedzenia wielokrotnie złożonego
- umiem rozpoznać i wskazać w tekście wypowiedzenie wielokrotnie złożone
- umiem poprawnie wskazać orzeczenia czasownikowe oraz formy zastępujące orzeczenie w wypowiedzeniach wielokrotnie złożonych
- umiem poprawnie wyodrębnić wypowiedzenia składowe
- znam kolejność wykonywania czynności przy analizie wypowiedzenia wielokrotnie złożonego
- znam zasady interpunkcji wypowiedzenia wielokrotnie złożonego i poprawnie je stosuję
- rozumiem zależności między wypowiedziami składowymi w wypowiedzeniu wielokrotnie złożonym: zarówno współrzędne, jak i podrzędne
- umiem przekształcić kilka wypowiedzeń pojedynczych w wielokrotnie złożone i odwrotnie
- umiem stosować w wypowiedziach ustnych i pisemnych wypowiedzenia wielokrotnie złożone
- umiem dokonać analizy składniowej wypowiedzenia wielokrotnie złożonego zgodnie z kolejnością czynności
- umiem sporządzić wykres wypowiedzenia wielokrotnie złożonego
- potrafię przyporządkować podany wykres wypowiedzenia wielokrotnie złożonego do wybranego zdania
- umiem poprawnie i samodzielnie stosować w wypowiedziach ustnych i pisemnych wypowiedzenia wielokrotnie złożone
- umiem zachować spójność i logiczność wypowiedzi, wynikające z zależności między czynnościami
- umiem dostrzec błędy błędy składniowe w wypowiedzeniach wielokrotnie złożonych i staram się je eliminować

Słownictwo

- znam pojęcie treść i zakres znaczeniowy wyrazu i dostrzegam między nimi różnicę
- umiem wyjaśnić, czym jest treść i zakres znaczeniowy wyrazu
- rozumiem, czym jest treść i zakres znaczeniowy wyrazu oraz rozumiem różnicę między treścią a zakresem znaczeniowym wyrazu, potrafię to wyjaśnić
- umiem uporządkować wyrazy w kolejności od najwęższego do najszerszego zakresu znaczeniowego i odwrotnie
- potrafię przedstawić te zależności na rysunku
- znam pojęcie synonimu, stosujesz synonimy, zauważam i poprawiam błędy powtórzeniowe
- umiem, wykorzystując synonimy, wyjaśnić różne znaczenia wyrazów o takim samym brzmieniu na podstawie kontekstu
- umiem dostrzec synonimy w podanym tekście
- potrafię wybrać synonimiczne pary wyrazów
- znam pojęcie homonimu
- potrafię poprawnie stosować różne homonimy
- rozumiem i potrafię wyjaśnić różne znaczenia wyrazów o takim samym brzmieniu na podstawie odpowiedniego słownika
- znam pojęcia: neologizm, archaizm
- znam kryteria podziału neologizmów na słotwórcze, znaczeniowe, frazeologiczne i

zapożyczenia

- umiem wyjaśnić pojęcia: neologizmy słotwórcze, znaczeniowe, frazeologiczne, zapożyczenia
- umiem podać odpowiednie przykłady do różnych rodzajów neologizmów
- umiem rozpoznać różne rodzaje neologizmów, przyporządkować neologizm do właściwego rodzaju
- wiem, jak powstały neologizmy słotwórcze, znaczeniowe, frazeologiczne, potrafię to wyjaśnić
- umiem zauważyć napływ neologizmów do współczesnego języka polskiego, staram się ocenić to zjawisko
- umiem znaleźć neologizmy artystyczne w tekście literackim, staram się wyjaśnić znaczenie neologizmów artystycznych oraz uzasadniam celowość ich użycia
- umiem poprawnie rozpoznać sposób powstania neologizmów artystycznych
- umiem znaleźć archaizmy w tekście literackim
- umiem wyjaśnić znaczenie archaizmów na podstawie przypisów
- potrafię zastąpić archaizmy wyrazami współczesnymi na podstawie przypisów
- potrafię na podstawie kontekstu znaleźć współczesne znaczenie niektórych archaizmów
- znam pojęcia: dialekt, dialektyzm i dialektyzacja
- umiem znaleźć dialektyzmy w tekście literackim
- staram się wyjaśnić znaczenie niektórych dialektyzmów na podstawie przypisów
- potrafię na podstawie kontekstu znaleźć odpowiedniki z języka ogólnopolskiego dla niektórych dialektyzmów
- potrafię ocenić zasadność użycia neologizmu słotwórczego lub zapożyczenia zarówno w tekstach własnych, jak literackich, a przede wszystkim użytkowych, np. w reklamie
- znam pojęcie archaizacji języka, rozumiem jej funkcję stylistyczną
- znam gwary: mazowiecką, kaszubską, podhalańską, śląską, mazurską, zauważam różnice między gwarami
- potrafię znaleźć odpowiedniki z języka ogólnopolskiego dla niektórych dialektyzmów
- umiem w swoich wypowiedziach ustnych i pisemnych świadomie i celowo stosować różne wyrazy o bogatszej lub uboższej treści oraz o szerszym i węższym zakresie znaczeniowym, w zależności od intencji
- unikam błędów powtórzeniowych przez stosowanie synonimów w swoich wypowiedziach ustnych i pisemnych
- umiem w swoich wypowiedziach ustnych i pisemnych stosować neologizmy tylko wtedy, gdy jest to uzasadnione, nie nadużywam zapożyczeń
- potrafię znaleźć polskie odpowiedniki zbytecznych zapożyczeń
- potrafię dokonać interpretacji tekstu literackiego, właściwie określając funkcję stylistyczną neologizmów artystycznych
- umiem w swoich wypowiedziach ustnych i pisemnych świadomie i celowo stosować przysłowia i związki frazeologiczne zawierające archaizmy
- rozumiem zjawisko dialektyzacji języka i jego funkcję stylistyczną
- świadomie wykorzystuję różnorodne synonimy do wzbogacenia swoich wypowiedzi ustnych i pisemnych, unikając błędów powtórzeniowych oraz precyzyjnie oddając treść przekazywanego komunikatu
- świadomie stosuję antonimy w wypowiedziach ustnych i pisemnych ze względu na ich funkcję stylistyczną

Mowa zależna i niezależna

- znam pojęcia *mowa zależna i mowa niezależna*
- umiem wyodrębnić w tekście mowę niezależną i zależną
- potrafię wyjaśnić, czym charakteryzuje się mowa zależna i niezależna
- umiem dostrzec i rozumiem różnice między mową zależną i niezależną
- umiem przekształcić mowę niezależną w zależną i odwrotnie
- umiem przekształcić poprawnie wypowiedzi w mowie niezależnej na mowę zależną i odwrotnie
- umiem ułożyć dialog z zachowaniem zasad posługiwania się mową niezależną, znam zasady interpunkcji mowy niezależnej
- umiem rozpoznać funkcje stylistyczne mowy niezależnej
- umiem zastosować mowę niezależną w swoich wypowiedziach pisemnych, szczególnie w opowiadaniu z dialogiem
- potrafię poprawić błędne zdania, przekształcając je w odpowiedni rodzaj mowy